Mkwawa Journal of Education and Development, Vol. 3(1), 83-107. DOI: https://doi.org/10.37759/mjed.2019.3.1.5

Urudiaji kama Nyenzo ya Ushikamani katika Magazeti ya Kiswahili: Uchambuzi wa Tahariri za Gazeti la *Raia Mwema*

Gervas Kawonga[a] na Sarah Ndanu Mwangangi Ngesu[b]

[a]Idara ya Lugha na Fasihi, Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa (MUCE)
[b]Chuo Kikuu cha South Eastern Kenya (SEKU)

Ikisiri
Ushikamani katika matini hutekelezwa kwa kutumia ala tano zilizo katika viwango viwili vya lugha: urejezi, ubadala, udondoshaji na uunganishaji katika kiwango cha sarufi na uteuzi wa msamiati katika kiwango cha kileksika. Urudiaji ni sehemu ndogo ya ala ya ushikamani katika uteuzi wa msamiati. Kiwango cha ujitokezaji wa ala tofauti katika matini hutofautiana. Kutamalaki kwa baadhi ya ala kuliko nyingine hutofautisha mitindo ya uandishi. Lengo la makala haya ni kuchunguza ikiwa urudiaji ni ala ya ushikamani inayotumika katika uandishi wa magazeti. Tahariri tano za Raia Mwema zilifanyiwa uchambuzi ili kubaini kama urudiaji ni ala inayotumika kujenga ushikamani. Matokeo yanaonesha kwamba tahariri hizo hufanya urudiaji wa neno lilelile, visawe, nusu visawe, neno jumuishi au neno shabihi. Imebainika kwamba, urudiaji wa neno lilelile hutumika zaidi wakati urudiaji wa sinonimia, neno jumuishi na neno shabihi unajitokeza kwa viwango vya chini. Kuhusu uhusiano wa ala na umbali wa utokeaji katika matini kuna matokeo ya aina mbili. Kwa upande mmoja, urudiaji wa neno lilelile ni mkubwa zaidi mwanzoni na mwishoni mwa matini. Kwa upande wa pili, utokeaji wa neno lilelile unatokea kwenye umbali wa kati kwa namna isiyo tabirifu. Hali hii inadokeza kwamba urudiaji kama ala, unaweza kujitokeza katika umbali wowote kutoka kwenye udhanilizi. Pendekezo la makala haya ni kwamba zifanyike tafiti linganishi ili kuonesha uwiano wa ala ya urudiaji na ala zingine za ushikamani katika magazeti mbalimbali ili kutoa ufahamu zaidi wa mitindo ya uandishi wa magazetini kwa upana wake.

Historia ya Makala:

Received: 1 August 2019

Accepted: 19 December 2019

Maneno muhimu:

Ushikamani, urudiaji, Raia Mwema, Tahariri

Jinsi ya kurejea makala hii:

Kawonga, G. 2019. Urudiaji kama Nyenzo ya Ushikamani katika Magazeti ya Kiswahili: Uchambuzi wa Tahariri za Gazeti la *Raia Mwema*. *Mkwawa Journal of Education and Development,* 3(1): 83-107. DOI: https://doi.org/10.37759/mjed.2019.3.1.5

Anuani: Gervas Kawonga, Idara ya Lugha na Fasihi, Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa (MUCE), Iringa, Tanzania. Barua pepe: kawongag@yahoo.com

1. Utangulizi

Magazeti ni miongoni mwa vyombo vya habari vinavyosambaza habari katika nchi nyingi duniani. Tunaweza kusema kuwa, hakuna nchi isiyotumia magazeti kusambaza habari kwa jamii. Nchi mbalimbali hutumia lugha tofauti kuchapisha magazeti. Tanzania ni nchi inayoongoza Afrika Mashariki kuwa na magazeti mengi ya Kiswahili[1]. Hadi mwaka 2015, Tanzania ilikuwa na jumla ya magazeti 40 yaliyosajiliwa. Kati ya hayo, 14 ni ya Kiingereza na 26 ni ya Kiswahili, hii ni kwa mujibu wa takwimu za Habari na Utamaduni za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (United Republic Tanzania, 2015). Takwimu hiyo ya magazeti imehusisha gazeti la *Zanzibar Leo* linalochapishwa upande wa Tanzania Visiwani. Baadhi ya magazeti ya Kiswahili yanayochapishwa Tanzania Bara ni *Mwananchi*, *Mzalendo, Mtanzania, Habari leo, Tanzania Daima, Kiongozi* na *Raia Mwema*.

Magazeti ni eneo muhimu la uandishi wa Kiswahili. Kuna mitindo mbalimbali ya uandishi wa Kiswahili kutegemea na lengo, mada, hadhira na kiwango cha umilisi wa lugha cha mwandishi husika. Magazeti huandika juu ya mada mbalimbali kwa malengo tofautitofauti. Tahariri ni eneo muhimu katika magazeti inayohusu msimamo wa mhariri au gazeti husika juu ya jambo kubwa au muhimu lililojitokeza katika siku husika. Kwa kawaida kila siku tahariri huwa na mada tofauti ingawa wakati mwingine kunaweza kuwa na mwendelezo wa mada iliyotangulia. Ujumbe wa tahariri, kama yalivyo maeneo mengine, unahitaji matumizi mazuri ya lugha (Shoo, 2004). Kwa maneno mengine, mawasiliano andishi yanahitajika kuwa sahihi zaidi kwa sababu mwandishi hana fursa ya kufafanua maana ya maandishi yake (Ontieri, 2016). Ni kutokana na ukweli huo, matumizi ya lugha hujitokeza katika mitindo tofauti ili kukidhi mahitaji ya mawasiliano kwenye uga maalumu.

[1] Nchini Kenya kuna gazeti moja la Kiswahili la *Taifa Leo*. Hakuna magazeti ya Kiswahili katika nchi za Uganda, Burundi, Rwanda na Sudani Kusini.

Kuna mitazamo miwili ya fasili ya mtindo: mosi, mtindo hutazamwa kama 'uchaguzi'. Huu ni mtazamo muhimu pale mwandishi au mzungumzaji anapoteua vipashio tofauti vya kiisimu kulingana na muktadha. Pili, mtindo hutazamwa kama 'utofauti' ambao unatumika pale matini inapokuwa imekamilika. Njia ya kuchambua mtindo wa matini ni kwa kulinganisha viashiria vya mtindo vilivyotumika kwa kuzingatia kaida mahususi. Wakati mitazamo hii miwili inaweza kuwa thabiti lakini mtindo wenyewe huathiriwa na mambo ya ndani na nje ambayo yameibua dhana ya ushikamani (Kahigi, 1997). Dhana ya ushikamani ina msingi wake katika nadharia ya Usasanyuzi Kilongo (UK) na inatazamwa kuwa ni dhana ya kisemantiki inayotofautisha matini na kifungu cha maneno kisicho matini. Kifungu kinakuwa matini pale ambapo sehemu zake zote zinakuwa zimehusishwa pamoja na kuifanya iwe kitu kimoja. Ushikamani katika matini hutekelezwa kwa kutumia ala tano zilizo katika viwango viwili vya lugha ambavyo ni urejezi, ubadala, udondoshaji, uunganishaji (katika kiwango cha sarufi) na uteuzi wa msamiati (katika kiwango cha kileksika) (Kahigi, 1995). Ushikamani unamwezesha msomaji au msikilizaji kuhusisha kati ya kilichosemwa, kinachosemwa na kinachotarajiwa kusemwa.

Kwa maneno mengine ushikamani unatokea pale ambapo kueleweka kwa dhana moja iliyomo kwenye kilongo kunategemea dhana nyingine iliyotangulia au itakayofuata kwenye kilongo hichohicho (Halliday & Hasan, 1976). Makala haya yamekusudia kuchunguza ikiwa urudiaji ni ala mojawapo ya ushikamani inayotumiwa katika uandishi wa tahariri za gazeti la *Raia Mwema*.

2. Tafiti kuhusu mitindo ya uandishi wa Kiswahili

Uchambuzi wa mitindo ya uandishi ni wa muda mrefu lakini utafiti na uchambuzi wa mitindo ya Kiswahili ulianza takribani miongo mitano tu iliyopita. Maw (1974) alikuwa wa kwanza kujitosa kwenye uchunguzi wa mtindo wa uandishi katika Kiswahili. Alilinganisha matini za kitaaluma na hadithi zikiwa katika uwasilishaji wa maandishi na uwasilishaji wa mazungumzo. Matokeo ya utafiti wake yalibainisha kwamba, mtindo ulitofautiana kutokana na mada na njia za uwasilishaji. Uchambuzi wa Maw (1974) ulitumia mbinu ya kimapokeo ya uchanganuzi wa mtindo wa lugha uliokitwa kwenye uchambuzi wa vipashio vinavyoashiria mtindo wa lugha uliotumika katika matini.

Uchambuzi wa namna hii umekuwa ukidaiwa kuwa haukuzingatia masuala ya ndani yanayoathiri mtindo kama vile semantiki, umanilizi na tajiriba ya msomaji kuhusu hali halisi. Masuala hayo hayadhihiriki katika zana za kiisimu kama vile msamiati na sentensi. Katika makala haya, masuala hayo yanafafanuliwa kwa kutumia dhana ya ushikamani katika mtindo, ambayo haikushughulikiwa na Maw (1974) katika uchambuzi wa mtindo wa Kiswahili, upungufu ambao pia ulibainishwa na Kahigi (1997).

Utafiti wa Kahigi (1997) ulitumia data za Maw (1974) kwa mkabala wa ushikamani. Mkabala wa ushikamani unatoa nafasi ya kuchunguza masuala ya ndani ya kisemantiki yanayoathiri mtindo. Hii ni tofauti na uchambuzi wa juu juu unaojikita kwenye vipashio vya lugha vinavyoashiria mtindo. Matokeo yake hayakutofautiana sana na yale ya Maw (keshatajwa). Hii ikiwa na maana kwamba mkabala wa kimuundo uliotumiwa na Maw katika uchambuzi wa mtindo katika Kiswahili matokeo yake yalikaribiana na yale ya Kahigi (1997) ambaye alitumia mkabala wa ushikamani katika uchambuzi wa mtindo katika matini za Kiswahili. Hata hivyo, msisitizo wa Kahigi (keshatajwa) ni kwamba ushikamani ni mkabala unaofaa zaidi katika uchambuzi wa mtindo wa lugha. Ufaafu wa mkabala wa ushikamani unatokana na ukweli kwamba mtindo huathiriwa na masilugha, mambo ambayo ili yazingatiwe yanahitaji mkabala mpana wa kiuchambuzi unaochunguza masuala yaliyopo nje ya matini husika yanayoathiri ushikamani na muwala kama vile semantiki, umanilizi na tajiriba ya msomaji.

Mulokozi (1996) alifanya utafiti linganishi wa mitindo ya nathari na ushairi kwa kutumia ushikamani wa kileksika. Baada ya uchambuzi wa ala za ushikamani zilizotumika, alibaini kuwa kuna mwingiliano wa ala za ushikamani miongoni mwa matini hizo. Alibainisha sababu za mwingiliano wa ala hizo kuwa ni uchangamani wa matini zenyewe. Hii ikiwa na maana kuwa matini moja inaweza kutumia zaidi ya ala moja kwa lengo la kuleta ushikamani. Maelezo haya ni sawa na yale ya Halliday na Hasan (1976), hata hivyo, wanatanabaisha kuwa baadhi ya ala za ushikamani zinaweza kutumika zaidi kuliko zingine kutegemea na mada, malengo na uzoefu wa mwandishi.

Mtambi (2008) alichunguza ushikamani kwenye tamthiliya za Kiswahili kwa kutumia ala za kileksika na kubaini kwamba uhusisho kama sehemu ya uteuzi wa msamiati ulitumika zaidi kuliko ala zingine za ushikamani wa kileksika kama vile urudiaji.

Matokeo hayo yanadokeza msingi wa kinadharia kwamba mwandishi anaamua kutumia aina moja ya ala kwa ajili ya kuwasilisha maana aliyokusudia katika uga mahususi.

Naye Ndossi (2011) alichunguza matatizo yanayokabili uandishi wa Kiswahili katika shule za sekondari za Tanzania. Katika uchunguzi wake alibaini matatizo mengi ambayo kwa jumla ni ya kisarufi. Matatizo hayo yanapunguza ubora wa matini na kuathiri ushikamani wake. Utafiti huo haukutumia mkabala wa ushikamani na kwa hiyo uliishia kwenye kiwango cha awali cha uchanganuzi wa mtindo wa maandishi katika Kiswahili.

Mapitio haya yameonesha kwamba, uchanganuzi wa ushikamani katika maandishi ya Kiswahili haujafanywa kwa kiwango cha kutoa picha kamili ya jinsi mitindo ya uandishi wa Kiswahili ilivyo. Vilevile baadhi ya tafiti bado zimetumia mkabala wa kimapokeo wa uchambuzi wa mitindo ya maandishi. Makala haya yalikusudia kuchunguza mtindo wa uandishi wa tahariri za magazeti kwa mkabala wa ushikamani. Mahususi kabisa makala haya yanachunguza ikiwa urudiaji ni ala ya ushikamani inayotumika katika uandishi wa magazeti ya Kiswahili, hususani eneo la tahariri za mwandishi wa *Raia Mwema*. Magazeti ya Kiswahili karibu yote yana safu ya tahariri na mengine hutumia maoni ya mhariri. Uteuzi wa gazeti la Raia Mwema ulikuwa ni wa sadfa tu kwa sababu gazeti lolote la Kiswahili lilikuwa na nafasi sawa ya kuteuliwa.

3. Kanuni ya vishikamanishi katika uandishi wa Kiswahili

Vishikamanishi ni dhana ya uhusiano baina ya vipashio viwili uliojengwa katika mwelekeo huru. Hii ina maana kuwa mwelekeo unaweza kuwa wa upande wowote kufuatia au kutangulia udhanilizi. Udhanilizi ni kile kilichotajwa au kueleweka kabla ya kisemo kinachofuata na kinaweza kurejelewa bila kutajwa tena. Kanuni ya vishikamanishi iliasisiwa na Halliday na Hasan (1976) kwa ajili ya kusaidia Usasanyuzi Kilongo ambamo vipashio vya lugha hujitokeza katika hali ya mahusiano changamani. Katika uandishi vishikamanishi au ala za ushikamani ndizo zinazoifanya aya kuwa matini. Ala za ushikamani zinaweza kuwa za kisarufi kama vile urejezi, ubadala, udondoshaji na uunganishaji au za kileksika hususani uteuzi wa msamiati. Makala haya yamechunguza urudiaji kama ala ndogo kwenye uteuzi wa msamiati inavyotumika kujenga ushikamani katika tahariri za *Raia Mwema*.

Kwa mujibu wa kanuni ya vishikamanishi iliyobuniwa na Halliday na Hasan (1976), uteuzi wa neno gani litumike katika uandishi huathiriwa na muktadha mpana unaozunguka matini husika kwa ujumla wake, ikiwa ni pamoja na mada inayohusika katika matini, walengwa na stadi za mwandishi. Urudiaji ni hali ya kipashio kimoja kujitokeza tena katika matini ama katika hali ileile au hali nyingine lakini isiyotofautiana na hali ya msingi. Sinonimia, neno jumuishi, neno shabihi na neno lilelile huhesabika kama urudiaji. Kanuni ya vishikamanishi ilisaidia uchambuzi wa vishimanishi kwa kutumia msingi wake kwamba ala za ushikamani zinaweza kuainishwa kuwa ni za kisarufi au za kileksika. Ufafanuzi wa vipashio vinavyojirudia katika kiwango cha kileksika kwenye tahariri za *Raia Mwema* zimeainishwa kwa kuzingatia kategoria za ala za kileksika zilizobainishwa na Halliday na Hasan (weshatajwa) kama zilivyodokezwa hapo awali.

4. Mbinu za ukusanyaji na uchanganuzi wa data

Makala haya yametokana na utafiti wa maktabani. Data zilikusanywa kwa mbinu ya uchambuzi matini za tahariri tano za gazeti la *Raia Mwema* kuhusu mada tofautitofauti. Tahariri tano ziliteuliwa na waandishi baada ya kujiridhisha kwamba zinatosha kutoa picha ikiwa urudiaji ni ala inayotumika katika uandishi wa tahariri. Vichwa vya habari vya tahariri hizo na tarehe za kuchapishwa gazetini zikiwa kwenye mabano ni kama ifuatavyo: 'Ahsanteni kwa 2016, mambo mapya 2017 (29/12/2016), Tunahitaji tafakari nzito kuhusu elimu yetu (12/1/2017), Watanzania waelimishwe kuhusu hisa (15/12/2016), Waasisi wanaondoka tutawakumbukaje (16/3/2017 na Miaka hamsini ya Azimio la Arusha iturudishe kwenye misingi (26/1/2017). Kuteuliwa kwa tahariri za miaka na tarehe zilizotajwa haukupangwa bali ni wa sadfa kadiri waandishi walivyoweza kuzifikia nakala za gazeti hilo maktabani. Urefu wa matini hizo ulikuwa wa sentensi kati ya kumi na moja (11) hadi ishirini (20). Kuchukua matini zenye ukubwa unaowiana ilikuwa na lengo la kuwa na kigeu cha umbali kisichotofautiana sana. Kufanikisha ukusanyaji na uwasilishaji wa data za ushikamani, katika hatua ya kwanza, kila sentensi katika tahariri husika ilipewa namba kuanzia moja hadi ya juu kabisa kutegemea idadi ya sentensi kwenye matini za tahariri. Kisha, ala za urudiaji katika kila sentensi ziliainishwa na kupewa msimbo kuonesha kategoria yake. Kategoria inaainisha urudiaji

ni wa aina gani katika muktadha mpana wa uteuzi wa msamiati. Kategoria inaweza kuwa ya neno lilelile, visawe, nusu visawe, neno jumuishi au neno shabihi. Misimbo iliyotumika katika makala haya na fasili zake ni kama ifuatavyo:

N1 = neno lilelile
N2 = visawe
N3 = nusu visawe
N4 = neno jumuishi
N5 = neno shabihi
(taz.viambatisho 1A, 1B, 1C, 1D na 1E).

Katika hatua ya pili aina za data zililinganishwa katika majedwali namba 1-5 kama yanavyoonekana katika sehemu ya tano (5) ya makala haya kuhusu uwasilishaji wa data. Ulinganishaji ulifanyika kwa kigezo cha aina ya urudiaji na umbali kwa uwiano wake na udhanilizi. Kama ilivyokwishaelezwa hapo awali, udhanilizi ni kile ambacho kimekwishatajwa na kinaweza kurejelewa kwa kutumia vishikamanishi au ala za ushikamani hata kama hakikutajwa tena. Umbali katika uchambuzi wa ushikamani unaweza kuwa wa karibu yaani baina ya sentensi mbili zisizotenganishwa na nyingine katikati, umbali baada ya sentensi kadhaa, na umbali baada ya sentensi nyingi. Ala inayotokea mbali ina maana kwamba inatokea baada ya urejelezi mwingi wa uunganishaji wa taarifa kabla ya kutajwa kile kitu mahususi kinachozungumzwa. Hata hivyo, wakati umbali wa karibu ni thabiti, umbali wa kati na umbali wa mbali zaidi unategemea sana matini husika na utashi wa ugawanyaji wa mchambuzi. Katika makala haya misimbo ya U0, U1 na U2 imetumika kuwakilisha umbali baina ya ala na udhanilizi. Fasili ya misimbo hii ni kama ifuatavyo:

U0 = ala husika inatokea karibu (baina ya sentensi)

U1 = ala husika inatokea baada ya sentensi kati ya 1-4 (umbali wa kati).

U2 = ala husika inatokea mbali (baada ya sentensi 5 na zaidi).

Ulinganishaji wa aina ya ala na umbali ulikuwa na lengo la kutaka kujua kama kuna uhusiano baina ya aina za urudiaji na umbali wa utokeaji wa ala husika katika matini

ukihusisha na udhanilizi. Kufikia lengo hilo ulinganishaji ulifanyika kwenye majedwali kama inavyoonekana kwenye sehemu ya uwasilishaji wa data.

5. Uwasilishaji wa data

Data zimewasilishwa kwenye majedwali matano kwa kuzingatia kila tahariri iliyofanyiwa uchambuzi. Katika kila jedwali kuna vigeu viwili, yaani aina ya urudiaji kama ala ya ushikamani na umbali wa utokeaji wake katika matini. Alama ya 'x' imetumika kuonesha mdafao wa urudiaji wa ala husika katika umbali mahususi. Kila 'x' inawakilisha mara moja ya urudiaji katika umbali mahususi. Kwa mfano, katika Jedwali Na. 1, kulikuwa na urudiaji wa neno lilelile (N1) mara mbili kwenye umbali wa karibu katika sentensi ya pili.

Jedwali Na. 1: Tahariri Na. 1 Ulinganifu wa aina ya urudiaji na umbali

Na. sent.	Idadi	Aina ya urudiaji				Umbali		
		N1	N2	N3	N4	U0	U1	U2
2	2	xx	-	-	-	Xx	-	-
3	1	x	-	-	-	X	-	-
4	1	-	-	-	x	X	-	-
5	1	-	-	-	x	X	-	-
6	4	xxx	-	-	x	xxxx	-	-
7	2	x	-	-	x	Xx	-	-
8	3	xxx	-	-	-	-	xx	x
9	1	x	-	-	-	-	-	x
10	4	xxx	-	-	x	-	-	xxxx
11	5	xxxxx	-	-	-	-	-	xxxxx
Jumla	24	19	0	0	5	11	2	11
%	100	79.2	0	0	20.8	45.83	8.3	45.83

Tahariri ya kwanza ina sentensi 11 na ala 24 za urudiaji wa aina mbalimbali. Urudiaji huo unajitokeza katika umbali tofautitofauti kama inavyoonekana kwenye Jedwali Na.1. Kwa lengo la kumfanya msomaji aelewe data, Jedwali hili, linaonesha kuwa sentensi namba mbili ilikuwa na ala 2 na zote zilikuwa za urudiaji wa neno lilelile (N1) na lilikuwa linatokea umbali wa karibu zaidi (U0). Sifa kubwa ya tahariri hii ni kuwa hakuna urudiaji wa visawe, nusu visawe wala neno shabihi. Jedwali Na. 2 linalofuata linaonesha mtawanyiko wa aina mbalimbali za urudiaji kwa uwiano wake na umbali wa utokeaji katika tahariri namba mbili.

Jedwali Na 2: Tahariri Na. 2 Ulinganifu wa aina ya urudiaji na umbali

Na. sent.	Idadi ya ala	Aina ya urudiaji				Umbali		
		N1	N2	N3	N4	U0	U1	U2
2	0	-	-	-	-	-	-	-
3	4	-	x	xx	x	xxxx	-	-
4	1	x	-	-	-	x	-	-
5	3	x	x	x	-	xxx	-	-
6	2	xx	-	-	-	xx	-	-
7	0	-	-	-	-	-	-	-
8	1	x	-	-	-	x	-	-
9	1	-	-	-	xx	xx	-	-
10	2	xx	-	-	x	-	-	xxx
11	3	x	x	-	x	-	-	xxx
12	0	-	-	-	-	-	-	-
13	0	-	-	-	-	-	-	-
14	0	-	-	-	-	-	-	-
15	3	xx	-	-	-	-	-	xx
16	2	xx	-	-	-	-	-	xx
17	1	x	-	-	-	-	-	x
18	2	x	x	-	-	-	-	xx
Jumla	26	14	4	3	5	13	-	13
%	100	53.84	15.38	11.53	19.23	50	0	50

Tahariri Na. 2 ina sentensi 18 na ala za urudiaji 26. Tathmini inaonesha urudiaji wa neno lilelile (N1) lakini kukiwa na athari ya umbali wa karibu (U0) na umbali wa mbali (U2) kiasi cha kuigawanya matini katika sehemu kuu mbili. Visawe na nusu visawe vinajitokeza kwa kiwango cha chini katika mtawanyiko usiotabirifu kiumbali.

Katika Jedwali Na. 3 tunawasilisha msambao wa ala za urudiaji kama zinavyojitokeza kwenye tahariri namba tatu kama ifuatavyo:

Jedwali Na 3: Tahariri Na. 3 Ulinganifu wa aina ya urudiaji na umbali

Na. sent.	Idadi	Aina ya urudiaji				Umbali		
		N1	N2	N3	N4	U0	U1	U2
2	2	x	-	-	x	xx	-	-
3	2	xx	-	-	-	xx	-	-
4	0	-	-	-	-	-	-	-
5	2	x		x	-	-	x	x
6	1	x	-	-	-	-	-	x
7	0	-	-	-	-	-	-	-
8	4	xxxx	-	-	-	-	-	xxxx
9	5	xxxxx	-	-	-	-	xxx	xx
10	3	xxx	-	-	-	-	-	xxx
11	1	-	x	-	-	-	x	-
12	2	-	-	x	x		xx	-
13	0	-	-	-	-		-	-
14	1	x	-	-	-	x	-	-
15	0	-	-	-	-		-	-
16	5	xxxx	-	x	-	x	-	xxxx
17	3	xxx	-	-	-	-	-	xxx
Jumla	31	25	1	3	2	6	7	18
%	100	80.64	3.22	9.67	6.45	19.35	22.58	58.06

Tahariri Na. 3 ina sentensi 17 na ala za urudiaji 31. Hapa matokeo yanaonesha kuna uhusiano mkubwa baina ya umbali wa mbali zaidi (U2) na urudiaji wa neno lilelile (N1). Aina zingine za urudiaji na umbali ni wa kiasi kidogo kama inavyoonekana katika kiwango cha asilimia zilizooneshwa kwenye jedwali Na. 3. Jedwali Na. 4 lifuatalo linaweka bayana msambao wa aina mbalimbali za urudiaji na uwiano wake na umbali katika tahariri namba nne.

Jedwali Na 4: Tahariri Na. 4 Ulinganifu wa urudiaji na umbali

Na. sent.	Idadi	Aina ya urudiaji				Umbali		
		N1	N2	N3	N4	U0	U1	U2
2	2	x	-	x		x	x	-
3	2	x	-	-	x	xx	-	-
4	1	x	-	-	-	-	x	-
5	1	x	-	-	-	-	x	-
6	2	xx	-	-	-	-	-	xx
7	3	xx	-	-	x	-	x	xx
8	1	x	-	-	-	-	-	X
9	4	xxx	-	-	x	x	xx	X
10	6	x	-	-	xxxxx	-	xxxxxx	-
11	3	xxx	-	-	-	-	-	xxx
12	1	x	-	-	-	x	-	-
13			-	-	-	-	-	-
14	2	xx	-	-	-	x	-	x
15			-	-	-	-	-	-
16	2	xx	-	-	-	xx	-	-
17	1	x	-	-	-	x	-	-
18	2		-	x	x	-	x	x
19			-	-	-	-	-	-
20	3	xxx	-	-	-	x	x	x
Jumla	36	25	0	2	9	10	14	12
%	100	69.4	0	5.5	25	27.77	38.88	33.33

Tahariri Na. 4 ina sentensi 20 na ala 36 za urudiaji zilibainishwa. Matokeo yanaonesha mtawanyiko mkubwa wa kigeu cha umbali. Urudiaji wa neno lilelile (N1) unaonekana kuwa thabiti katika matini nzima. Katika Jedwali Na. 5 ulinganifu wa urudiaji na umbali umefanyika kutoka na ala zilizoainishwa kwenye tahariri namba tano.

Mkwawa Journal of Education and Development, Vol. 3(1), 83-107. DOI: https://doi.org/10.37759/mjed.2019.3.1.5

Jedwali Na 5: Tahariri Na. 5 Ulinganifu wa urudiaji na umbali

Na. sent.	Idadi	Aina ya urudiaji				Umbali		
		N1	N2	N3	N4	U0	U1	U2
2	1	-	x	-	-	x	-	-
3	2	xx	-	-	-	-	xx	-
4	1	x	-	-	-	x	-	-
5	2	xx	-	-	-	x	x	-
6	1	x	-	-	-	x	-	-
7	1	x	-	-	-	x	-	-
8	2	x			x	x	x	
9	1	x	-	-	-	-	x	-
10	2	xx	-	-	x	-	-	xx
11	6	xx	-	-	xxxx	-	-	xxxxxx
12	2	xx	-	-	-	-	-	xx
13	1	-	-	x	-	x	-	-
14	2	x			x		xx	
15		-	-	-	-	-	-	-
16	1	-	-	-	x	-	x	-
17		-	-	-	-	-	--	-
18		-	-	-	-	-	-	-
19	3	xx	-	-	x	-	xxx	-
Jumla	28	17	1	1	9	7	11	10
%	100	60.7	7.2	7.2	32.1	25	39.2	35.7

Tahariri Na. 5 ilikuwa na sentensi 19 na ala 28 zilibainishwa. Uwiano wa aina ya urudiaji na umbali unaonesha mtawanyiko wa kiwango cha kati kama inavyoonekana kwenye viwango vya asilimia visivyotofautina sana.

6. Matokeo na mjadala

Kutokana na uchambuzi wa matini za tahariri zote tano matokeo yanaonesha kwamba urudiaji ni ala muhimu katika kujenga ushikamani kwenye uandishi wa tahariri za gazeti la *Raia Mwema*. Kutokana na data zilizowasilishwa, urudiaji wa neno lilelile (N1) ndio unaojitokeza kwa kiasi kikubwa katika tahariri zote kwa kiwango cha 79.2%, 53.84%, 80.64%, 69.4% na 60.7% mtawalia kwa mpangilio wa majedwali yaliyooneshwa hapo awali. Asilimia hizo zimekokotolewa kwa kuchukua idadi ya kila aina ya urudiaji na kugawanya kwa jumla ya aina zote za urudiaji na kuzidisha kwa miamoja kwa kutumia kanuni ya $\sum N_n / \sum N \times 100$ ambapo:

$\sum N_n$ = Jumla ya kategoria ndogo ya urudiaji

$\sum N$ = Jumla ya aina zote za urudiaji zilizoainishwa kwenye matini

Vilevile matokeo yanaonesha kwamba, kuna uhusiano wa urudiaji wa neno lilelile (N1) na umbali ambapo hutokea zaidi katika umbali wa karibu (U0) na umbali wa mbali zaidi (U2). Kwa mfano, urudiaji wa neno lilelile (N1) unajitokeza kwa kiwango sawa kwa 45.83% na 50% katika tahariri Na. 1 na Na. 2 kwenye umbali wa karibu (U0) na umbali wa mbali zaidi (U2). Katika tahariri Na. 3 urudiaji wa neno lilelile (N1) unajitokeza katika umbali wa mbali zaidi (U2) kwa 58.06% wakati unajitokeza kwa viwango vya chini katika umbali wa karibu na umbali wa kati.

Katika tahariri Na. 4 na Na. 5 uwiano wa utokeaji wa urudiaji ni kati ya 33% hadi 39% katika viwango vyote vya umbali. Matokeo haya yanatuambia kwamba mhariri anapoandika tahariri anapenda kutumia urudiaji wa neno lilelile kwa lengo la kutambulisha msimamo wake juu ya mada anayoizungumzia. Urudiaji mkubwa wa neno lilelile mwishoni unatokana na lengo la mhariri kukazia msimamo wake. Jambo la pili ambalo liko dhahiri ni kwamba, Tahariri za *Raia Mwema* zinaonesha kutokuwa na utajiri mkubwa wa msamiati ndio maana urudiaji wa neno lilelile ni mkubwa wakati matumizi ya visawe hususani nusu visawe, neno jumuishi na shabihi ni mdogo. Hali hii inadokeza kwamba, ujuzi wa lugha na msamiati wa Kiswahili miongoni mwa wahariri ni jambo linalopaswa kutiliwa maanani. Hoja kwamba waandishi wanaweza kukosa msamiati katika uandishi wao iliwahi kuwekwa bayana na Ontieri (2016) wakati anafanya uchunguzi wa kidaikronia kuhusu matumizi ya Kiswahili katika gazeti la *Taifa*

Leo. Matokeo yalibaini uteuzi wa msamiati usio sahihi na hasa matumizi makubwa ya maneno ya Kiingereza kiasi cha kupotosha ujumbe.

Matokeo ya utafiti huu vile vile yanafanana na yale ya Hameed na Aghdan (2008) ambaye alibainisha kuwepo kwa ushikamani wa kileksika kwa kiasi kikubwa miongoni mwa insha za wajifunzaji wa Kiingereza kama lugha ya pili ingawa hakubainisha wazi ni aina ipi ya ushikamani wa kileksika miongoni mwa kategoria zilizobainishwa katika makala haya. Makala haya yamebainisha wazi matumizi ya urudiaji kama ala ya kileksika ya kujenga ushikamani. Hata hivyo, matokeo haya yanatofautiana na matokeo ya Aghdam na Hadidi (2015) ambayo yalionesha kuwepo kwa matumizi ya visawe kwa kiasi kikubwa katika matini za magazetini zilizohusu majadiliano ya kitaaluma na matumizi makubwa ya uhususisho kwenye matini zilizohusu masuala ya siasa. Ingawa haikuelezwa aina ya visawe kama ni nusu visawe au sinonimia kamili, mantiki inatosha kuamua kwamba ilikuwa ni nusu visawe kwa sababu si aghalabu visawe kamili kupatikana katika lugha nyingi za ulimwengu. Matokeo ya utafiti huu sawa na yale ya Hameed na Aghdan (2008) yanabainisha kuwa ingawa mada zinabadilika, kuna uwezekano wa kudumisha aina moja au zaidi ya ala zisizobadilifu za kujenga ushikamani na kufikia muwala katika matini za magazetini. Hii ni sawa na kusema kunaweza kuwa na mtindo mahususi wa matumizi ya lugha katika uandishi wa magazeti. Pia, matokeo yanaonesha kwamba kuna uhusiano wa kimfumo baina ya urudiaji wa neno na umbali linamotokea.

Katika matini tano zilizochunguzwa, matini tatu yaani ya kwanza, ya tatu na ya nne katika mpangilio wa uwasilishaji wa majedwali ya data katika sehemu ya sita (6) zinaonesha urudiaji wa neno lilelile (N1) kuwa mkubwa zaidi mwanzoni na mwishoni kuliko katikati. Hata hivyo, katika matini mbili urudiaji wa neno lilelile (N1) hauelekei kuathiriwa na umbali kwa sababu msambao wake kiasilimia hautofautiani sana. Licha ya tofauti hizo, fasili inaelekea kutuambia kwamba urudiaji ni kaida muhimu katika uandishi wa tahariri.

7. Hitimisho

Makala haya yamechunguza urudiaji kama nyenzo ya ushikamani katika magazeti ya Kiswahili.Matokeo yameonesha urudiaji kama ala ya ushikamani unaojitokeza katika umbali wowote wa matini lakini hasa mwanzoni na mwishoni. Urudiaji wa neno lilelile unajitokeza kwa kiasi kikubwa kuliko aina zingine za urudiaji. Matokeo yanaonesha pia kwamba, suala la urudiaji, kama zilivyo ala zingine za ushikamani, ni suala la mfumo wa lugha na halifanyiki kiholela. Hata hivyo, hii haina maana kwamba katika tahariri aina zingine za ala za ushikamani hazijitokezi. Tunachoeleza hapa ni kwamba, urudiaji ndio kipengele pekee kilichoshughulikiwa katika makala haya. Kwa ujumla, utafiti huu ni wa utangulizi, kwa hiyo, tafiti kama hizi zinaweza kuendelea kufanyika katika matini tofauti za magazeti. Tafiti katika mada mbalimbali zinazoandikwa magazetini kuhusu uchumi, siasa na masuala ya kijamii pia ni muhimu kabla ya kutoa mahitimisho ya jumla kuhusu mitindo ya lugha katika magazeti ya Kiswahili.

Marejeleo

Aghdan, H.S. & Hadidi, Y. (2015). "Cohesion in political newspaper and Discussion Section of Academic Articles", *Interantional Journal on Studies in English Language and Literature, Juz. 3,* 2347-3134.

Alarcon, J. B. &. Morales, K. S. (2011). Grammatical Cohesion in Students' Argumentative Essay. *Journal of English and Literature,* Juz. 2 (5), 114-127.

Halliday, M. A. & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Sydney: Longman.

Hameed, H.T. & Aghdan (2008). Cohesion in texts: A discourse Analysis of a Newspaper Article in Magazine. *Al-Faith Journal*, Juz. 37, 81-114.

Kahigi, K. K. (1995). Lugha katika Vitabu vya Watoto. *Kioo cha Lugha (Mfululizo Mpya): Jarida la Kiswahili la Isimu na Fasihi*, Juz. 1, 21 – 35.

Kahigi, K. K. (1997). Structural and Cohesion Dimensions of Style: A consideration of Some Swahili Texts in Maw (1974). *Journal of Linguistics and Language in Education* [Mfululizo *Mpya),* Juz.3, 1-79.

Maw, J. (1974). Swahili style: A study. London: S.O.A.S.

Mtambi, K.M. (2008). Ushikamani katika Tamthiliya za Kiswahili. Tasnifu ya umahiri (haijachapishwa) Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

Mulokozi, A. M. K. (1996). *A stylistic Comparison of Swahili Prose and Poetry*. Tasinifu ya M. A (haijachapishwa), Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

Ndossi, N. A. (2011). *Chanzo na Suluhisho la Matatizo ya Uandishi wa Kiswahili katika Sekondari za Tanzania: Mifano kutoka kidato cha tano katika mkoa wa Dar es Salaam*. Tasinifu ya M.A. (haijachapishwa), Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

Ontieri, J.O. (2016). Matumizi ya Lugha katika Gazeti la Taifa Leo: Mtazamo wa Kidaikronia. Katika Mwita, L.C. (Mh.) *Kiswahili na Utandawazi*. Nairobi: Twaweza Communication na CHAKITA-Kenya, 36-49.

Shoo, G. (2004). Nafasi ya Kiswahili katika Vyombo vya Habari wakati huu wa Utandawazi. Katika BAKITA (2004). *Kiswahili na Utandawazi*. Dar es Salaam: BAKITA, 79-87.

URT, (2015). *Information, Culture, Arts and Sports Statistics Report, Tanzania Mainland*. Dar es Salaam: Mpiga Chapa wa Serikali.

KIAMBATISHO 1A

URUDIAJI KATIKA TAHARIRI: MATINI YA KWANZA: Ahsanteni kwa 2016, mambo mapya 2017

Na. Sent.	Idadi	Ala zenyewe	Aina	Umbali	Udhanilizi
2	2	Mwaka 2016, Miaka	N1 N1	U0 U0	Gazeti la mwisho la Raiamwema
3	1	Mwaka ujao wa 2017	N1	U0	Raia mwema
4	1	Binadamu	N4	U0	Wasomaji wetu
5	1	Miaka	N4	U0	Wakati
6	4	Wasomaji, wakati, habari, magazeti	N1 N4 N1 N1	U0 U0 U0 U0	Vyombo vingi vya habari vya asili Vyombo vingi vya habari vya asili Vyombo vingi vya habari vya asili Vyombo vingi vya habari vya asili
7	2	habari, wakati	N1 N4	U0 U0	Wasomaji wetu Wasomaji wetu
8	3	Raiamwema Tunatii kiu	N1 N1	U2 U1	Raiamwema Kiu yenu

		Wasomaji wetu	N1	U1	Raiamwema
9	1	Raiamwema	N1	U2	Raiamwema
10	4	Toleo, matoleo, wasomaji wetu, taarifa	N1 N1 N1 N4	U2 U2 U2 U2	Raiamwema Raiamwema Raiamwema Raiamwema
11	5	Mwaka mpya wa 2017 Wasomaji wetu Gazeti, **kuyasoma**	N1 N1 N1 N1	U2 U2 U2 U2 U2	Mwaka wa 2016 Sisi katika Raiamwema Raiamwema Mnapata habari

KIAMBATISHO 1B:
URUDIAJI KATIKA TAHARIRI: MATINI YA PILI (Tunahitaji tafakuri nzito kuhusu elimu yetu)

Na. Sent	Ala zilizopo	Ala zenyewe	Aina	Umbali	Udhanilizi
2					
3	4	Tanzania, Kijana Wananchi Chini ya miaka 30	N 2 N 3 N 4 N 3	U0 U0 U0 U0	Tanzania ni taifa Tanzania ni taifa Tanzania ni taifa Tanzania ni taifa
4	1	Watu	N 1	U0	Tanzania ni taifa
5	3	Vijana Darasani Elimu	N 1 N 2 N 3	U0 U0 U0	Elimu Elimu Elimu
6	2	Miaka 30 Elimu	N 1 N 1	U0 U0	Elimu Elimu
7				U	
8	1	Miaka 20	N 1	U0	Elimu
9	1	Nchi Wasomi	N 4 N 4	U2 U2	Elimu Elimu
10	2	Tanzania Nchi Elimu	N 1 N 4 N 1	U2 U2 U2	Elimu Elimu Elimu
11	3	Kielimu Taifa Ulimwengu	N 2 N 1 N 4	U2 U 2 U 2	Elimu Elimu Elimu
12					
13					
14					
15	3	Taifa Elimu	N1 N1	U4 U4	Elimu Elimu
16	2	Elimu	N1	U4	Tanzania

		mustakabali	N1	U4	Tanzania
17	1	Elimu	N1	U4	Tanzania
18	2	Tanzania Taifa	N 1 N2	U 4 U4	Tanzania Tanzania

KIAMBATISHO 1C:
URUDIAJI KATIKA TAHARIRI: MATINI YA TATU (Watanzania waelimishwe kuhusu hisa)

Na. Sent	Ala zilizopo	Ala zenyewe	Aina	Umbali	Udhanilizi
2	2	Kampuni ya Vodacom Hisa	N4 N1	U0 U 0	Makampuni ya simu ya Tanzania Soko la hisa la Dar es Salaam
3	2	DSE Soko	N1 N1	U0 U0	Soko la hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam
4					
5	2	Makampuni Watanzania	N1 N3	U1 U1	Soko la hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam
6	1	Watanzania	N1	U2	watapata fursa ya kuyamiliki
7					
8 9	4 5	Masoko Hisa Makampuni Simu Makampuni, simu hisa	N1 N1 N1 N1 N1 N1 N1	U2 U2 U2 U2 U1 U1 U1	Soko la Soko la hisa la Dar es Salaam hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam Masoko ya hisa Masoko ya hisa Masoko ya hisa
10	3	Watanzania Soko Hisa	N1 N1 N1	U2 U2 U2	Soko la hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam Soko la hisa la Dar es Salaam
11	1	Watu	N2	U0	Watanzania wengi
12	2	Waajiriwa	N 3	U1	Watanzania wengi

Mkwawa Journal of Education and Development, Vol. 3(1), 83-107. DOI: https://doi.org/10.37759/mjed.2019.3.1.5

		Wameishia	N4	U1	Watanzania wengi
13	1	Soko la Hisa	N1	U4	Soko la hisa la Dar es Salaam
14	1	kudhulumiwa	N1	U0	Waajiriwa wengi
15					
16	5	Fursa, Kuelimisha Wananchi Taifa makampuni	N1 N3 N1 N1 N1	U 0 U 2 U 2 U2 U2	Makampuni ya simu ya Tanzania Watanzania wengi Watanzania wengi Watanzania wengi Makampuni ya simu Tanzania
17	3	Makampuni, Elimu DSE	N1 N1 N1	U2 U2 U2	Soko la hisa la Dar es Salaam Makampuni ya simu Soko la hisa la Dar es Salaam

KIAMBATISHO 1D:
URUDIAJI KATIKA TAHARIRI: MATINI YA NNE (Waasisi wanaondoka tutawakumbukaje?)

Na. Sent	Ala zilizopo	Ala zenyewe	Aina	Umbali	Udhanilizi
2	2	Andishi muhimu Tanzania	N3 N3	U0 U1	Azimio la Arusha Tanganyika
3	2	Azimio Nchi	N1 N4	U0 U0	Azimio la Arusha Tanganyika
4	1	Azimio	N1	U1	Azimio la Arusha
5	1	Azimio	N1	U1	Azimio la Arusha
6	2	Azimio Watanzania	N1 N1	U2 U2	Azimio la Arusha Tanzania
7	3	Azimio Watanzania Nchi	N1 N1 N4	U2 U1 U2	Azimio la Arusha Tanzania Tanzania
8	1	Viongozi	N1	U2	TANU
9	4	Watanzania Viongozi Azimio Halina	N1 N1 N1 N5	U1 U1 U2 U0	Tanzania TANU Azimio la Arusha Azimio
10	7	Watanzania Afrika Kusini Msumbiji Zimbabwe	N1 N5 N5 N5	U1 U1 U1 U1	Tanzania Kusaidia nchi nyingine zijikomboe Kusaidia nchi nyingine

		Palestina Timor Mashariki	N5 N5	U1 U1	zijikomboe Kusaidia nchi zingine zijikomboe
11	4	Azimio la Arusha Nchi Azmio la Arusha	N1 N1 N1	U2 U2 U2	Azimio la Arusha Tanzania Azimio la Arusha
12	1	Miaka 50	N1	U0	Azimio la Arusha
13					
14	2	Azimio la Arusha Tanzania	N1 N1	U0 U2	Azimio la Arusha Tanzania
15					
16	2	Mpango Mini Tiger	N1 N1	U0 U0	Mipango ya kubuniwa na wahisani
17	1	Mini Leopard	N1	U0	Mipango ya kubuniwa na wahisani
18	2	Taifa Miaka mingie 100	N4 N3	U1 U2	Tanzania Azimio la Arusha
19					
20	3	Nchi Mustakhabali Taifa	N1 N1 N1	U2 U1 U0	Tanzania Tanzania Tanzania

KIAMBATISHO 1E:
URUDIAJI KATIKA TAHARIRI: MATINI YA TANO (Miaka 50 ya Azimio la Arusha iturudishe kwenye misingi)

Na. Sent	Ala zilizopo	Ala zenyewe	Aina	Umbali	Udhanilizi
2	1	Mzee Kahama	N2	U0	George Kahama
3	2	Mzee Taifa	N1 N1	U1 U1	George Kahama George Kahama
4	1	Taifa	N1	U0	Watanzania
5	2	Kifo Mzee	N1 N1	U1 U0	George Kahama George Kahama
6	1	Taifa	N1	U0	George Kahama
7	1	Taifa	N1	U0	Watanzania
8	2	Sisi Taifa	N5 N1	U2 U0	Watanzania Watanzania
9	1	Taifa	N1	U1	Watanzania
10	2	Watanzania Watanzania Watu	N1 N1 N5	U2 U2 U2	Watanzania Watanzania
11	6	Watanzania Kahama	N1 N1	U2 U2	Nyakati za kudai uhuru Nyakati za kudai uhuru

		Abdu Sykes Titi Mohamed Japhet Kirilo Rashidi Kawawa	N5 N5 N5 N5	U2 U2 U2 U2	Nyakati za kudai uhuru Nyakati za kudai uhuru Nyakati za kudai uhuru Nyakati za kudai uhuru
12	2	Mzee Kahama Taifa	N1 N1	U2 U2	Geroge Kahama Tanzania
13	1	Taifa letu	N3	U0	Tanzania
14	2	Nchi mashujaa	N1 N5	U1 U1	Tanzania Uhuru
15			N	U	
16	1	kiongozi	N5	U1	George Kahama
17			N	U	
18			N	U	
19	3	Nchi historia Kumbukumbu	N1 N5 N1	U1 U1 U1	Tanzania Kumbukumbu za mwanzo Kumbukumbu za mwanzo

Kiambatisho Na 2A: Tahariri ya kwanza

Ahsanteni kwa 2016, mambo mapya 2017

Desemba 29, 2016 by Raiamwema in Tahariri

(1) HILI ni gazeti la mwisho la **Raiamwema** kutolewa kwa mwaka 2016, labda tu kama litatokea tukio lisilotarajiwa litakalolazimu kwamba tuingie mtamboni na kuchapa toleo lingine. (2) Kwa vyovyote vile, mwaka 2016 ulikuwa na changamoto zake za tofauti na miaka mingine yote iliyopita. (3) Tunataraji kwamba mwaka ujao wa 2017 nao utaibuka na mengine ambayo hatukuwa tumeyataraji sasa. (4) Hata hivyo, wakati tukiwashukuru wasomaji wetu watiifu kwa kuendelea kutuunga mkono tangu tumeingia sokoni takribani miaka kumi iliyopita, tumebaini kwamba kiu yenu ya habari imezidi kuwa kubwa kuliko wakati mwingine wowote kwenye historia ya binadamu. (5) Vyombo vingi vya asili vya habari (magazeti, redio na televisheni), vimepata changamoto kubwa kwenye miaka ya karibuni kutokana na kuibuka kwa kasi kwa mitandao ya kijamii. (6) Tumeona kwamba wasomaji wetu sasa kuna wakati mnapata habari mapema kabla hata magazeti yetu hayajatoka mitaani. (7) Wakati mwingine, mnapata habari ambazo mnatamani kuziamini wakati huohuo lakini hamuwezi kupata uhakika hadi magazeti yaseme kesho yake. (8) Kwa kutambua hilo, sisi katika **Raiamwema** tumejipanga katika kuhakikisha kwamba tunatii kiu mbili za wasomaji wetu kwa mpigo; kiu hizo ni ile ya kupata habari wakati huohuo tukio linapotokea na pia kuwafanyia uchambuzi wa habari husika kwa haraka hiyohiyo–isipokuwa kwa uhakika zaidi. (9) Tunataraji kwamba kwa hatua yetu hii ya kuwafikia wasomaji wetu kwa haraka –kupitia simu zenu za mikononi na mitandao ya kijamii, **Raiamwema** litaendelea kubaki kuwa gazeti lenu pendwa. (10) Kwenye toleo hili na kwenye matoleo yetu mengine yafuatayo, tutaendelea kutoa maelezo kuhusu ni namna gani ninyi wasomaji wetu mtapata taarifa hizi popote

pale mlipo, ali mradi mna simu, kompyuta au kifaa chochote kinachowezesha kupatikana kwa taarifa kuhusu habari muhimu. (11) Wakati tukiwatakia Heri ya Mwaka Mpya wa 2017 unaotarajiwa kuanza wiki ijayo, tunazidi kuwasisitizia wapenzi wasomaji wetu kwamba gazeti hili litabaki kuwa lenu kwa maana ya kuripoti yale mambo ambayo mnapenda kuyasoma. Sote tunatazama mbele tukiamini kwamba mwaka ujao wa 2017 utakuwa wa faida kwa kila.....

Kiambatisho Na. 2B: Tahariri ya pili

Tunahitaji tafakari nzito kuhusu elimu yetu

Jan 12, 2017 *by* Raiamwema *in* Tahariri

(1) HII ni wiki ambayo shule nyingi za msingi na sekondari hapa nchini zimefunguliwa tayari kwa mwaka mpya wa masomo.(2) Kwa wazazi wengi, hii ni wiki yenye changamoto za kipekee. (3) Tanzania ni taifa kijana kwa sababu zaidi ya nusu ya wananchi wake wana umri wa chini ya miaka 30. (4) Hii maana yake ni kwamba watu wake wengi wanasoma ama shule ya msingi, sekondari au vyuoni. (5) Hata hivyo, ni jambo linaloumiza kwamba vijana wetu hawa –kwa ujumla wao, hawapati elimu ya darasani inayoweza kuwafanya wakawa washindani wa kweli katika dunia ya sasa. (6) Kwa takribani miaka 30 sasa, elimu yetu imekuwa ikiendeshwa shaghalabaghala. (7) Kusema kweli, huwezi kuona ni wapi ambako tunataka kulipeleka taifa letu kielimu. (8) Hali hii ni tofauti na kipindi cha miaka 20 ya kwanza baada ya Uhuru wetu. (9) Nchi yetu ilikuwa ikisifika kwa aina ya wasomi iliyokuwa ikizalisha karibu katika kada zote za kielimu. (10) Wapo viongozi wengi wa juu katika baadhi ya nchi za jirani ambao hadi leo wanashukuru kwamba walikuja Tanzania na kupata elimu bora iliyokuwa ikikaribiana, na wakati mwingine kulingana kabisa, na ile ya kwenye nchi zilizoendelea. (11) Ni lazima tukubaliane kwamba kutoka hapa tulipo kielimu tunahitaji maono na bungua bongo nzito. (12) Ni lazima tuwe na maono yetu kama taifa ambayo yanashabihiana na ulimwengu tunamoishi. (13) Matamko pekee na jitihada za aina ya zimamoto haziwezi kututoa hapa tulipo. (14) Mkwamo huu tutatoka tu endapo tutaamua kukaa pamoja kama taifa; pasipo kujali tofauti zetu zote na kuachia wataalamu watuelekeze na kutuwekea dira. (15) Mustakabali wa taifa hili utategemea zaidi aina ya elimu inayotolewa kwa vizazi vyake vya sasa na vijavyo. (16) Kama tutakuwa na mfumo wa elimu wa hovyo, tusitegemee kuwa na mustakabali mwema. (17) Wajibu mkubwa, pengine kuliko wowote mwingine, wa kizazi chetu hiki ni kuhakikisha kuwa tunaweka msingi imara wa elimu kwa vizazi vyetu vijavyo. (18) Kwa kufanya hivyo, hata bila ya kuwa na dhahabu, gesi, mbuga za wanyama na utajiri mwingine wa rasilimali, Tanzania itabaki kuwa taifa la watu wa maana. Tofauti na hapo, vizazi vijavyo watatukana makaburi yetu.

Kiambatisho 2C: Tahariri ya tatu

Watanzania waelimishwe kuhusu hisa

Dec 15, 2016 *by* Raiamwema *in* Tahariri

(1) KATIKA Robo ya Kwanza ya mwaka ujao, Soko la Hisa la Dar es Salaam (DSE) linatarajiwa kushuhudia ongezeko kubwa la thamani baada ya makampuni ya simu ya Tanzania kuanza kuuza hisa zake. (2) Kampuni ya Vodacom, kwa mfano, ambayo inaonekana itakuwa ya kwanza kuanza zoezi hilo miongoni mwa makampuni yaliyopo hapa nchini, inatarajiwa kuuza hisa zenye thamani ya zaidi ya shilingi bilioni 500. (3) Kwenye historia ya DSE, hiki kitakuwa kiwango kikubwa zaidi cha hisa kuuzwa na kampuni yoyote tangu kuanzishwa kwa soko hilo zaidi ya miaka 20 iliyopita. (4) Hii ni habari nzuri kwa uchumi wa nchi yetu. (5) Baada ya muda mrefu wa kulalamika kuhusu makampuni yenye faida kubwa kumilikiwa na wageni, sasa Watanzania watapata fursa ya kuyamiliki japo kwa sehemu. (6) Hata hivyo, hatudhani kama Watanzania kwa ujumla wao wanajua ukubwa na umuhimu wa hatua hii. (7) Mpaka sasa, jambo hili halijaibua mijadala mikubwa popote pale. (8) Watanzania wengi hawana uelewa mpana wa masuala ya masoko ya hisa. (9) Jambo hili la makampuni ya simu kuuza hisa zao linapaswa kutumika vema kuibua uelewa na ufuatiliaji wa mambo haya. (10) Kuna Watanzania wengi wenye uwezo wa kuwekeza kwenye eneo hili lakini hawatafanya hivyo kwa sababu hawajajua soko la hisa ni kitu gani na wanaweza kupata faida gani kujiunga nalo. (11) Hawa ni watu ambao wanaamini katika ufugaji wa kuku, ujenzi wa nyumba nyingi za kupangisha, kilimo na biashara za aina mbalimbali. (12) Kuna waajiriwa wengi ambao wamewahi kujiingiza kwenye ufugaji au kilimo na kwa vile hawana muda wa kusimamia shughuli hizo, wameishia kudhulumiwa na kukata tamaa. (13) Soko la Hisa ni biashara wanayoweza kuifanya na kuisimamia wakati wakiwa wanaendelea na ajira zao. (14) Hawataweza kuibiwa wala kudhulumiwa kwa sababu wanaweza kupata taarifa za hisa zao kila wakati wanapotaka. (15) Tena taarifa zenyewe ni sahihi. (16) Kama fursa hii ya kuelimisha wananchi isipotumiwa vema, taifa linaweza kujikuta limepoteza fursa kubwa ya wananchi wake kumiliki makampuni haya yenye faida kwa maendeleo yetu. (17) Muda ungalipo, ni wajibu wa serikali na makampuni haya kutumia muda uliopo na rasilimali walizonazo kuhakikisha wananchi wanapata elimu ya kutosha kuhusu masuala haya ya umiliki wa hisa za makampuni kupitia DSE.

Kiambatisho 2D: Tahariri ya NNE

Waasisi wanaondoka, tutawakumbukaje?

MAR 16, 2017 *BY* **EZEKIEL KAMWAGA** *IN* **TAHARIRI**

(1). WATANZANIA bado wanaomboleza kifo cha mmoja wa waasisi wa taifa letu, George Kahama. (2) Mzee Kahama alifariki dunia katika Hospitali ya Taifa Muhimbili Jumapili iliyopita ya Machi 12, mwaka huu. (3) Mzee huyu aliwahi kushika nyadhifa mbalimbali za uongozi katika taifa letu. (4) Ametumia zaidi ya nusu karne ya maisha yake ya hapa duniani katika utumishi wa taifa lake; kabla na baada ya Uhuru. (5) Kifo cha mzee huyu kinaamaanisha kwamba katika Baraza la Kwanza la Mawaziri la Tanganyika huru la Desemba 1961, hivi sasa aliye hai ni mzee Job Malecela Lusinde pekee kwani wenzake wote sasa wametangulia mbele ya haki. (6) Ndiyo kusema kwamba sehemu kubwa ya uzoefu, maarifa na kumbukumbu ya mwanzo wa taifa letu

inazidi kupukutika. (7) Hili ni jambo linalotia simanzi kwa taifa changa kama la kwetu. (8) Bahati mbaya tuliyonayo ni kwamba sisi si taifa ambalo linathamini kuhifadhi kumbukumbu zake. (9) Hadi sasa, wapo wanaoamini kwamba haujafanyika utafiti wa kutosha wa kuweka historia ya kweli ya taifa letu –tangu nyakati za kudai Uhuru. (10) Matokeo yake ni kwamba Watanzania wanajua kidogo mno kuhusu historia yao. Watanzania wanajua kidogo sana kuhusu watu waliojitolea kwa hali na mali; wengine wakihatarisha ajira, uhusiano na hata maisha yao, kwa ajili ya ukombozi wa nchi yetu. (11) Leo, ukiuliza Watanzania, hususani wale walio na umri wa chini ya miaka 40 kuhusu ni nani hasa Kahama, Abdul Sykes, Titi Mohamed, Japhet Kirilo, Rashid Kawawa na wengineo wengi walioshiriki kwenye harakati zetu za kujikomboa, utapata majibu ya kusikitisha. (12) Afadhali mzee Kahama ameacha kitabu kinachoeleza kuhusu mchango wake kwa taifa letu katika kipindi cha miaka 50 iliyopita. (13) Wengine hawakuacha chochote na taifa letu halijafanya jitihada za kutosha kukusanya na kuhifadhi kumbukumbu hiyo adhimu. (14) Kuna baadhi ya nchi jirani na yetu ambao wameamua kuwa na eneo ambako mashujaa wa nchi yao huzikwa wakati wanapofariki. (15) Hiyo hubaki kama kumbukumbu ya kudumu kwa vizazi vijavyo. Sisi hatuna. (16) Katika nchi zilizoendelea, kila kiongozi wa juu anayemaliza muda wake huandaliwa maktaba ambayo mambo muhimu yaliyotokea wakati wa utawala wake huhifadhiwa. (17) Hii maana yake ni kwamba wakati itakapohitajika kufanya rejea ya tukio, wananchi wanajua wapi pa kuipata. (18) Ni vema kuomboleza kila waasisi wetu wanapotangulia mbele ya haki. (19) Lakini, ni jambo la muhimu zaidi kufanya uamuzi wa haraka kuona namna gani historia kweli ya nchi yetu itaandikwa na wapi vizazi vijavyo vitapata fursa ya kuona kumbukumbu zetu zilipohifadhiwa.

Kiambatisho 2E: Tahariri ya Tano

Miaka 50 ya Azimio la Arusha iturudishe kwenye Misingi

JAN 26, 2017 *BY* **RAIAMWEMA** *IN* **TAHARIRI**

(1)WIKI ya mwisho ya mwezi Januari mwaka 1967, viongozi wakuu wa kilichokuwa chama tawala cha Tanganyika, TANU, walikutana mjini Arusha kwa ajili ya kujadili mustakabali wa nchi yetu. (2) Hapo ndipo Azimio la Arusha – andishi muhimu zaidi katika historia ya Tanzania; lilipozaliwa. (3) Ni Azimio la aina yake ambalo kwa kiasi kikubwa limeifanya nchi yetu iwe hivi ilivyo. (4) Ni Azimio lililopinga unyonyaji na ubaguzi. (5) Ni Azimio lililowafanya Watanzania waamini kwamba binadamu wote ni sawa na wanastahili heshima. (6) Ni Azimio lililowafanya Watanzania wawe wamoja katika nchi ya watu wanaoheshimiana. (7) Hili ndilo Azimio ambalo, pamoja na mambo mengine, liliwafanya Watanzania waelewe kwanini askari wake walikuwa wakitumwa kusaidia nchi nyingine zijikomboe. (8) Ni Azimio hilo lililoweka miiko ya viongozi. Hadi leo hii, Watanzania wanapima uadilifu wa viongozi wao kwa kuangalia misingi iliyowekwa na Azimio hilo; hata kama hivi sasa halina nguvu lililokuwa nayo miaka 40 iliyopita. (9) Watanzania walikubali kupokea na kuwapa hifadhi wapigania Uhuru kutoka nchi zote duniani; weusi kutoka Afrika Kusini, Msumbiji na Zimbabwe, waarabu kutoka Palestina ya Yasser Arafat na wa Polisario ya Morocco na wengine kutoka mbali kama Timor ya Mashariki. (10) Leo hii, wakati tukiadhimisha miaka 50 ya Azimio la Arusha, ni wazi nchi yetu inahitaji kufanyika kwa kitu kama Azimio la Arusha. (11) Lakini, tofauti na miaka 50 iliyopita, jambo hili halipaswi kufanywa na chama kilicho madarakani pekee. (12) Hili linatakiwa kuwa jambo la wote. (13) Tangu Azimio la Arusha, Tanzania haijatengeneza tena mwelekeo wa maana kuhusu mustakabali wake. (14) Badala yake, tumekuwa tukitengeneza mipango ya kubuniwa na wahisani au vyombo vya fedha vya kimataifa. (15) Kuna wakati serikali yetu ilikuwa ikijidai kwa mpango

ulioitwa Mini Tiger; wanaojisifu wakisahau kwamba huyo mnyama, Tiger, anapatikana kwenye nchi tuliyonakili mpango huo na hapa kwetu hayupo. (16) Si afadhali hata ungeitwa Mini Leopard kama ilikuwa ni lazima kutumia jina la mnyama? (17) Ni wazi kwamba tunahitaji mwelekeo mpya wa kutengeneza taifa letu kwa miaka mingine 100. (18) Wadau wote muhimu; wasomi, wakulima, wafanyakazi, sekta binafsi, jinsia zote na makundi yote ya kijamii yanatakiwa kuhusishwa. (19) Ni kwa namna hiyo pekee, kwa kutumia vipaji vyetu vyote vilivyopo ndani na nje ya nchi yetu, ndipo tunaweza kuandaa mustakabali mwema wa taifa letu kwa vizazi vijavyo.